Notitie
'Muurplanten op de brug in de Utrechtsestraat over de prinsengracht te Amsterdam'

november 2009

Opdrachtgever:
Dienst Infrastructuur Verkeer en Vervoer (dIVV),
Contactpersoon:

Uitvoering:

december 2009

Inhoud

Inhoud....2
Inleiding en doel....2
Algemene achtergrond Natuurwetgeving*....2
Locatiebeschrijving en ingreep....3
Veldbezoek en resultaat....3
Eisen aan herplantlocatie....4
Herplantlocatie....5
Conclusies....5
Succes van verplaatsen van muurplanten....6
Hoe te handelen....6
Literatuur....7

Inleiding en doel

Dienst Infrastructuur Verkeer en Vervoer (dIVV) gaat de brug (brugnummer 75) in de Utrechtsestraat over de Prinsengracht renoveren. Op de kademuren van de burg groeien beschermde muurplanten. dIVV heeft een ontheffing (kenmerk: FF/75C/2005/0405A) voor het verplaatsen van die muurplanten. In oktober 2009 verzocht [redacted] de locatie te inspecteren, daarvan verslag te doen en de werkzaamheden rond het verplaatsen te begeleiden.

Algemene achtergrond Natuurwetgeving*

* Deze paragraaf geeft vereenvoudigde informatie over 'natuurwetgeving' Hieraan kunnen geen rechten worden ontleend.

De natuurbescherming in Nederland volgt twee sporen:

- soortsbescherming, geregeld in de Flora- en faunawet;
- gebiedsbescherming, geregeld in de Natuurbeschermingswet.

*Flora- en Faunawet**

De Flora- en faunawet geldt sinds april 2002. In principe kan vrijstelling of ontheffing voor de verbodsbepalingen worden verleend als er geen afbreuk wordt gedaan aan de gunstige staat van instandhouding van de soort, er geen alternatief is voor het project en als het project een in de wet genoemd 'belang' dient. In februari 2005, is de wet aangepast. Hierdoor is het bij: ruimtelijke ingrepen voor algemene soorten (LNV-tabel 1 (LNV 2005)) niet meer nodig om een ontheffing aan te vragen voor de algemene verbodsbepalingen (artikel 8 t/m 12) van de Flora- en faunawet. Voor andere soorten geldt geen vrijstelling of een vrijstelling onder strikte voorwaarden (LNV-tabel 2 (LNV 2005)). Eén van de voorwaarden is het aantoonbaar handelen naar een door de minister van LNV goedgekeurde gedragscode. Voor de strengst beschermde soorten (LNV-tabel 3 (LNV 2005)) is bij ruimtelijke ingrepen die een negatief effect op die soorten kunnen hebben altijd een ontheffing nodig. Natuurlijk dient altijd de zorgplicht (artikel 2) in acht genomen te worden.

De tongvarens die zijn gevonden op de brug, vallen in LNV-tabel 2 (LNV 2005).Het zijn beschermde soorten als bedoeld in artikel 3 en 4 (Staatsblad 2000, 523, bijlage 1). Dat wil zeggen beschermde soorten waarvoor op basis van artikel 75.4 een vrijstelling met gedragscode geldt van artikel 8 t/m 12 of een ontheffing nodig is met lichte toets (niet gepubliceerd) (www.minlnv.nl).

Natuurbeschermingswet

Door de natuurbeschermingswet zijn de Nederlandse Natura 2000-gebieden en Beschermde Natuurmonumenten beschermd. De natuurbeschermingswet is de implementatie van de gebiedsbeschermende delen van de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn.

De werkzaamheden aan de brug hebben, gezien de ligging van de brug, geen invloed op beschermde natuurgebieden.

Locatiebeschrijving en ingreep

De brug in de Utrechtsestraat over de Prinsengracht (brug nr. 75) is één van drie bruggen die dIVV gaat renoveren.

De ingreep aan brug 75 is (naar informatie uit de natuurtoets van Visser 2005):
- vernieuwen van de gemetselde onderbouw en funderingen;
- vernieuwen van de brugdekken.

Figuur 1: Luchtfoto van de situatie. In het midden de betreffende brug. De rode streep geeft de locatie van de tongvarens aan. (foto bron: Google earth)

Veldbezoek en resultaat

Op 19 November 2009 bezochten [redacted] de locatie. Er werden twee tongvarens gezien. Figuur 1 geeft een kaartje van de locatie met daarop aangegeven de groeiplaatsen van de beschermde varens.

Deze beschermde planten zijn ook opgenomen in het kennissysteem muurplanten [redacted]

Biotoopeisen [redacted] et al in prep.)

- grondkerende muren, waarbij vocht vanuit het achterliggende grondlichaam de muren voedt, heeft muurbegroeiing kansen om te ontwikkelen. (oud kadeprofiel zie bijlage 2)
- Schaduw vermindert verdamping en bevordert ontkieming en groei van planten.
- Op ruwe en onregelmatige voegen kunnen sporen van planten makkelijker hechten en ontkiemen dan op gladde minder volle voegen. In hard cement is minder snel ruimte voor muurplanten. De hardheid van voeg wordt bepaald door de gebruikte specie.
- Muurplanten hebben de beste groeikansen bij een ongeveer neutrale zuurgraad (Provincie Noord-Holland 1990).

Eisen aan herplantlocatie

Bij het zoeken naar een nieuwe locatie voor de planten gaat het erom de omstandigheden vergelijkbaar te houden. De volgende biotoopeisen zijn van belang: vocht, beschaduwing, specie hardheid, zuurgraad en ruwheid van de voegen (zie kader).

Eisen aan geschikte herplantlocatie voor beschermde varens van brug 75 (zie ook kader) zijn:

- locatie in de buurt van de huidige groeiplaats;
- locatie moet duurzaam beschikbaar zijn voor de planten;
- muur, bij voorkeur geëxposeerd op noorden en NIET gericht/geëxposeerd op zuiden;
- GEEN belangrijke groeiplaats van beschermde muurplanten reeds aanwezig;
- muur met vochttoevoer vanuit grondlichaam er achter, d.w.z geen betonnen achterwand, maar bijvoorkeur een oud grachten profiel. Als er geen kade met oud profiel beschikbaar is moet de achterwand vochtdoorlatend zijn of worden gemaakt. Er mag bij opbouw van nieuwe muren ook geen waterondoorlatende laag aan worden gebracht.

Figuur 2: Herplaats locatie bij het Entrepotdoksluis.

Herplantlocatie

De Entrepotdoksluis lijkt zeer geschikt als locatie voor de beschermde planten. Op de kademuren groeiden tot voor kort veel, niet beschermde, muurplanten (moerasvaren, muurfijnstraal, muurzeepkruid, kruipklokje en kransmuur). Inmiddels zijn die muren tot de waterlijn gesloopt en worden ze weer opgebouwd.

Als herplantlocatie voor de tongvarens is gekozen voor de zuidoostelijke muur van de Entrepotdoksluis (figuur 2), die gericht is op het noordoosten. Op deze locatie zijn op dit moment werkzaamheden in uitvoering waardoor het mogelijk is om de planten mee te nemen in de huidige werkzaamheden.

Opbouw van de gesloopte muren aan de Entrepotdoksluis met aangepast materiaal en naar het historische profiel biedt de mogelijkheid beschermde muurplanten 'op te nemen' die niet op hun huidige standplaats behouden kunnen worden. De authentieke uitstraling van de Entrepotdoksluis en hernieuwde mogelijkheden voor muurplanten dragen dan bij aan de natuurwaarden en cultuurhistorische waarden in de stad en het behoud van deze locatie als belangrijke plaats voor muurplanten. (zie http://www.dro.amsterdam.nl)

Conclusies

- Bij renovatie van de Brug 75 zullen zonder speciale maatregelen 2 exemplaren tongvaren (Asplenium scolopendrium) sneuvelen. Ook de groeiplaats van de planten zal bij de werkzaamheden sneuvelen.
- Als de planten sneuvelen dan is dit een overtreding van artikel 8 van de Flora- en faunawet.
- Voor het verplaatsen van planten, waaronder de tongvaren van LNV-tabel 2 (LNV 2005), is geen ontheffing nodig als dit gebeurt om te voorkomen dat deze beschadigd raken bij werkzaamheden. Direct verplanten met substraat naar een locatie waar de planten niet beschadigen door nieuwe werkzaamheden zijn voldoende mitigatie waarmee overtreding van de Flora- en faunawet voorkomen wordt (Groenendijk 2009a en 2009b). Overigens valt het op deze manier ook binnen de reeds afgegeven ontheffing.
- De slagingskans bij verplanten met stenen is redelijk. Verplaatsen van uitsluitend de planten is vaak niet succesvol. In dit geval worden planten met stenen verplaatst.
- De Entrepotdoksluis is bekeken en geschikt bevonden om de beschermde planten naartoe over te brengen, zie paragraaf Herplantlocatie.
- Zorg dat alle handelingen die worden uitgevoerd om de beschermde planten te behouden aantoonbaar worden geregistreerd. Daarmee wordt een dossier opgebouwd dat overlegd kan worden als er een controle plaatsvindt van bijvoorbeeld de AID.

De paragraaf 'hoe te handelen' geeft een werkprotocol voor verplanten.

Artikel 8 van de Flora- en faunawet*:
'Het is verboden planten, behorende tot een beschermde inheemse plantensoort, te plukken, te verzamelen, af te snijden, uit te steken, te vernielen, te beschadigen, te ontwortelen of op enigerlei andere wijze van hun groeiplaats te verwijderen'.

Figuur 3: Het is vrij eenvoudig om beschermende maatregelen te nemen.

Succes van verplaatsen van muurplanten

Uit het evaluatierapport van [redacted] blijkt dat op veel plaatsen experimenten voor behoud en bevordering van muurplanten worden uitgevoerd, waaronder transplantaties. Slechts de helft van deze experimenten slaagt. Het slagen van transplantaties heeft te maken met de zorg gedurende het gehele traject (uitnemen van planten, opslag, inbreng, nazorg en begeleiding) en geschiktheid van de nieuwe muur. Met name de begeleiding van deskundigen op het gebied van muurplanten op het werk zelf is meestal onvoldoende of ontbreekt. De belangrijkste oorzaak van mislukken blijkt uitdroging van de planten. Soms is de nieuwe muur zelf ongeschikt omdat die te droog is. **In principe is handhaven van muurplanten door eromheen te werken de beste bescherming.**

Hoe te handelen

Hieronder staat beschreven hoe met de beschermde muurplanten moet worden omgegaan. Hierbij wordt ervan uitgegaan dat de tongvarens van brug 75 verplaatst worden met substraat. In principe is om de planten heen werken een betere bescherming (zie hierboven)

tongvarens

Verplant de tongvarens als pakket met de stenen waartussen de planten groeien naar een geschikte locatie volgens onderstaand werkprotocol.

- Zorg vóóraf, aantoonbaar, voor instructie aan de aannemer, onderaannemers, opzichter, sloper, metselaar en andere betrokkenen.
- Zorg voor begeleiding door een deskundige.
- Voer de werkzaamheden uit tussen 1 november en 1 april (dus buiten het groeiseizoen).
- Zorg dat de locatie waar de varens naartoe moeten gereed is: een uitsparing in een muur met een oud grachtenprofiel bij voorkeur gericht op het noorden. Zie paragraaf 'Eisen aan herplantlocatie'.
- Dek de planten vóór het loshalen/loszagen af zodat ze niet te lijden hebben van gruis en zaagstof;
  - maak zijkanten en achterkant los, blijf daarbij zover mogelijk bij de planten vandaan doch minimaal 2 maal de lengte van het grootste blad (naar schatting 15 cm);
  - zorg dat het pakket niet uit elkaar valt/verschuift, bijvoorbeeld met een soort metalen banden om het stenenpakket.
- Verwijder het pakket en verplaats het naar de nieuwe muur.
- Dek de planten tijdens het werk af zodat ze niet te lijden hebben van gruis, specie enz.;
  - als verankering van het pakket met uitsluitend mortel moeilijk is dan kan het ook met bijvoorbeeld roestvrijstalen pennen verticaal in de muur.
  - gebruik als mortel: 1 tras: 8 schelpkalk: 16 zand.
- Regel nazorg: het verzorgen van de planten moet plaatsvinden totdat deze zijn aangeslagen. Naar verwachting is dit 1 á 2 groeiseizoenen.

